СТЪПКА ПО СТЪПКА:

по следите на парите за справяне с COVID-19

Как да разберем дали има нередности при разходването на средствата за COVID-19?

Какво да правим и къде да сигнализираме?

БЪЛГАРСКИ ИНСТИТУТ ЗА ПРАВНИ ИНИЦИАТИВИ

CORONAVIRUS

Наръчникът *„Стъпка по стъпка: по следите на парите за справяне с COVID-19“* е практически инструмент за граждански мониторинг на разходването на средствата за борба с пандемията от COVID-19. Той е насочен към граждански организации, активисти, общественици, журналисти и към всички граждани, които искат общественият ресурс да се изразходва прозрачно, ефективно и ефикасно.

Пандемията от COVID-19 изправи света пред глобално предизвикателство и постави на изпитание здравните и социалните системи на държавите. Кризата е многостранна – тя е преди всичко здравна, но има своя икономически, социален, политически аспект. В условия, в които трябва да се предприемат спешни мерки, фокусът върху контрола на изразходване на публични средства е занижен. Във фазата на възстановяване от кризата националните държави и международните организации ще инвестират невиждан досега обем от средства – за ЕС той е над 1,8 трилиона евро. Всички тези фактори влияят върху корупционната среда – те повишават корупционния риск, а в държави като България, където има систематични проблеми с корупцията, кризата засилва още повече негативните явления при използването на публичния ресурс.

Наръчникът следва изпробвания модел за анализ на разходите, приложен в изследването: „Прозрачност и ефективност на публичните средства за справяне с COVID-19 в България. Корупционни рискове и мерки при борбата с пандемията“. Той съдържа практически стъпки, които ще подпомогнат активните граждани да осъществяват контрол върху разходването на средства, така че те да се използват ефективно.

Настоящата публикация е резултат от изпълнението на дейности по проект „Ефективна борба с корупцията“ (Effective Combat Against Corruption. Supporting Stakeholders in Implementing Anti-Corruption Standards). Проектът се осъществява от Международна фондация за електорални системи (International Foundation for Electoral Systems/ IFES) и Правна инициатива за Централна и Източна Европа (Central and Eastern Europe Law Initiative/ CEELI Institute) с партньори от България, Румъния и Черна гора, с финансиране от Държавния департамент на САЩ (DoS/ INL). Български институт за правни инициативи е партньор за България по проекта.

Изразените мнения, оценки, констатации и предложения в наръчника представляват само и единствено гледната точка на авторите и по никакъв начин не може да се приема, че те съставляват мнение на партньорите по проекта и/или финансиращата организация.[1]

[1]БИПИ. Прозрачност и ефективност на публичните средства за справяне с COVID-19 в България Корупционни рискове и мерки при борбата с пандемията. С. 2021 ISBN 978-619-91738-2-4. Достъпно онлайн тук: http://www.bili-bg.org/cdir/bili-bg.org/files/BILI_ANALYSIS_COVID_19_SPENDING_F_1622644082.pdf

ЗАЩО Е ВАЖНО ДА СЛЕДИМ КАК СЕ ХАРЧАТ ПАРИТЕ ЗА СПРАВЯНЕ С COVID-19?

В условия на криза, корупцията и извънредното положение са взаимосвързани. В държавите, където има систематична корупция, лошо управление и липса на почтеност в здравния сектор пандемията изкара на преден план тези недъзи и ги подчерта. Националните правителства и международните организации обявиха безпрецедентни планове за възстановяване в размери на трилиони долари и евро. Огромният масив от средства, бързината, с която трябва да се вземат решения и доставят лекарства, и материали, както и обществените очаквания оформят „перфектна буря“ за корупция.

Различните форми на корупция при справяне с пандемията могат да доведат не само до нискокачествени услуги, но в определени случаи да застрашат живота и здравето на гражданите. От ГРЕКО[2] посочват пет сектора, в които има завишен корупционен риск и са описали до какви негативни ефекти за обществото могат да доведат те:

1) Корупция при обществените поръчки – когато се въвеждат извънредни правила за спешно снабдяване с продукти, контролът може да бъде занижен, а системите за обществени поръчки могат да станат обект и на лобисти, когато контролните институции са възпрепятствани да осъществяват ефективен контрол. Важно е да се осигури пълна прозрачност.

2) Подкупът при медицинските услуги – висок корупционен риск при болниците и лечебните заведения. В условия, при които има недостиг на човешки и материални ресурси, корупцията може да стане част от уравнението, като по този начин директно носи щети

[2]Mrcela, M. Corruption Risks and Useful Legal References in the context of COVID-19. GRECO (2020)4. 2020

за гражданите и обществото като цяло. В следствие на COVID-19 той започва да се появява и в държави, за които не е бил характерен. Той се използва, за да се получи (приоритетен) достъп до медицински услуги, тестове, оборудване, погребални услуги, заобикаляне на правилата за карантиниране и др. Наличието на тези корупционни форми води до нарушаване правото и достъпа до здравеопазване и игнорира принципа за равнопоставеност, прокламиран в редица международни конвенции и споразумения.

3) Корупцията при научната и развойна дейност (R&D) във връзка с производството на лекарства и ваксини срещу COVID-19 – друга сфера с повишен риск за конфликт на интереси, който може да се изразява в преференциално третиране при доставката на услуги за приятели или членове на семейството, кронизъм, непотизъм и фаворизиране при назначаването в управлението на здравеопазването в условия на засилен интерес към здравни и икономически ресурси.

4) Финансови измами, свързани с COVID-19 – повишават се финансовите измами, вкл. и по отношение на фалшифицирането на медицински продукти. В началото на пандемията предпазните маски и други медицински стоки бяха в хипер-търсене и имаше невъзможност за снабдяване, включително и заради нарушените вериги на доставки в глобален мащаб. Търговията онлайн от фалшиви магазини, уебсайтове, профили в социалните мрежи и имейл адреси, предлагащи описаните артикули нараства значително. Невнимателни и уплашени потребители са били жертви на тези криминални действия и губят парите си, които след това се изпират.

5) Корупция в частния сектор – частният сектор също е изправен пред завишени корупционни рискове във времена на криза. Тези рискове включват (неизчерпателно) плащания (подкупи) към местни или чуждестранни правителствени или частни физически и/или юридически лица, за да се забързат административни процедури, тъй като по време на криза има увеличаваща се липса на човешки ресурс или преустановяване дейността на някои държавни агенции; фалшифициране на документи, за да се отговори на държавните изисквания за получаване на помощ при схеми за подпомагане на бизнеса в условията на пандемията; заобикаляне на изискванията за сертифициране на продукти или нерегистриране/несертифициране на алтернативи вериги за доставки; дарения; липса на ресурси за наблюдение и отчитане на неправомерно поведение от отделни работници и служители и др. Основният проблем с корупцията от и в частния сектор се крие във възможността да се използват юридически лица, за да се прикрива корупция.

Тези сфери и проявления на корупция, злоупотреба с обществени средства или тяхното неефективно разходване са само илюстра-

ция на това колко опасна може да бъде корупцията по време на криза.

Извънредното законодателство за справяне с пандемията повиши правомощията на изпълнителната власт, което се отрази и върху необходимостта от засилване контролната функция на другите клонове на властта – парламент, съдебна власт; на институциите – омбудсман, антикорупционни агенции и други специализирани звена и органи за борба с корупцията. Ролята на гражданското общество, в което ние пряко участваме – например чрез общностно организиран отговор за взаимопомощ срещу проявленията на кризата, споделяне на информация, граждански системи за мониторинг и наблюдение, създаване на горещи телефонни линии и др. за повече прозрачност, е ключова. Не трябва да пренебрегваме и ролята на медиите в сферата на обществения мониторинг в борбата за защита на правата на човека, демокрацията и върховенството на правото в условията на криза, както и за борба с фалшивите новини и дезинформацията.

За да бъдем отговорно гражданско общество и да отстояваме правата си е нужно да имаме добра правна информираност и да сме активни. Защитата на нашите права можем да осъществим чрез **предложения и сигнали**. Те са инструменти, чрез които ние гражданите можем да подпомогнем, а в някой случай и принудим, администрацията и публичните органи да подобрят дейността си.

Дейностите на гражданските организации и активните граждани за повече прозрачност и публичност при разходването на средствата за справяне с COVID-19 са важни, за да може да сме сигурни, че те отиват по предназначение към тези, които наистина имат нужда. Важно е да сме бдителни при наблюдението на финансовите потоци на местно ниво, за да сме сигурни, че ще получим грижа, подкрепа и помощ, които са с възможно най-високото качество и че това ще се осъществява равнопоставено.

ИМАМЕ ЛИ ПРАВО ДА ИЗВЪРШВАМЕ ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ?

Освен че имаме право да наблюдаваме и изискваме информация за това как се разходват парите за справяне с COVID-19 (както по отношение на здравния аспект, така и по отношение на социално-икономическия във фазата на възстановяване от кризата), това е и наша **отговорност и граждански дълг.**

Според **чл. 41, ал. 1 от Конституцията на Република България** всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Осъществяването на това право не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала. А **чл. 41, ал. 2** допълва и затвърждава **правото на гражданите на информация от държавен орган или учреждение по въпроси, които представляват за тях законен интерес**, ако информацията не е държавна или друга защитена от закона тайна или не засяга чужди права.

Законът за достъп до обществена информация, Законът за обществените поръчки, Законът за защита на потребителите и др. също биха били от наша полза, ако искаме **да осъществим граждански контрол на местно ниво** как се инвестират дадени средства, дали процедурите по избиране на изпълнител са прозрачни, съществува ли принцип на меритократия или преобладава непотизъм при спечелването и изпълнението на обществени поръчки, дали неправомерно са изплатени субсидии на определени фирми, а на други е отказана помощ, при какви обстоятелства се изпълняват конкретни мерки за справяне с кризата и много други.

КАКВО И КЪДЕ ДА СЛЕДИМ ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СРЕДСТВАТА ЗА COVID-19?

Обществените средства за справяне с COVID-19 се насочват най-общо по **три направления:**

1) за справяне със здравната криза - непосредствено към здравеопазването за превенция, диагностика, лечение, болнична помощ и рехабилитация, за закупуване на медицински консумативи, изделия и др., както и за подпомагане на здравните работници и медицинския персонал;

2) социални мерки за ощетени граждани от наложените рестрикции – работници, семейства и др.

3) икономически мерки за подкрепа на бизнеса.

Част от предприетите **икономически мерки** включват: отлагане на плащането на данъци, редуциране на общинските наеми, **безвъзмездни плащания** (напр., мярка „3-10“; мярка „30-150“; процент от оборота: безвъзмездна финансова помощ за автобусните превозвачи, оборотен капитал, подкрепа на МСП от туристическия сектор, държавна субсидия за чартърни полети и др.), **преференциални кредити**, специалните мерки за запазване на заетостта (мярката „60/40“ – Постановление на Министерски съвет (ПМС) №55, ПМС №151, ПМС №278, ПМС №416; Мярка „Запази ме“ по ПМС №325; Мярка „80/20“; „Заетост за теб“), както и **безлихвени кредити.**

Информация за подпомагане на бизнеса можем да намерим на: интернет страниците на Министерство на икономиката, оперативните програми и Българската банка за развитие. Допълнително информация можем да търсим и по реда на Закона за достъп до обществената информация.

Особено внимание трябва да насочим и към **социалните мерки**, чрез които главно се подпомагат родители, които не могат да работят, поради пандемията. Те включват: **еднократна помощ за родители на деца до 12 години** в размер на 375 лв., както и **месечна помощ за родители на деца до 14-годишна възраст**, които са без работа или са в неплатен отпуск, поради затварянето на детските градини и ясли и преминаването на училищата на дистанционно обучение. Всички останали социални мерки, които бяха обявени за антикризисни, всъщност са или отработени политики, или представляват увеличение на плащания, които са отлагани с години.

Източници, които можем да ползваме, за да проверим информацията, от която се нуждаем, са: интернет страниците на Министерството на труда и социалната политика и на Агенцията за социално подпомагане, Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, Закона за данъците върху доходите на физически лица, Закона за държавния бюджет за 2021 г. и др.

Бяха предприети и **мерки в областта на здравеопазването**, като част от предвидените мерки за справяне с изострената здравна криза са: **промяна в цените на клиничните пътеки, осигуряване на тестове за**

диагностициране на заразени, **допълнителни възнаграждения** за работа на първа линия, **извънредни плащания** към болниците, общопрактикуващите лекари и пр.

На местно ниво може да изискате информация по реда на Закона за достъп до обществена информация до **местното лечебно заведение.** Примерни въпроси, които може да зададете като задължително посочите за какъв период търсите информацията, могат да бъдат:

1) Колко и какви средства е получила болницата за справяне с COVID-19?

2) Колко и какви болнични легла за лечение на COVID-19 са разкрити в болницата Колко от тях са налични към настоящия момент?

3) Колко легла са налични в интензивно отделение на болницата? Колко от тях са снабдени с респиратори?

4) Колко пациенти са преминали през болницата и колко от тях са диагностицирани и лекувани от COVID-19?

5) Колко общо са починалите по всички нозолоогични единици и колко от COVID-19.?

6) Колко общо средства са изплатени на болницата от НЗОК по клинични пътеки за лекуване на COVID-19 и за колко пациенти?

7) Колко и какъв персонал „на първа линия" са получили допълнителни средства във връзка с пандемията от COVID-19? Какъв е размерът на средствата, изплатени на всеки работник и служител „на първа линия"? Моля да ни предоставите вътрешни правила или други документи за начина и реда за определяне на допълнителните средства във връзка с пандемията от COVID-19?

8) Какви договори е сключила болницата за доставка на стоки и/или услуги на основание чл. 13 от Закона за мерките и действията по време на извънредното положение? За какви стоки и услуги, с кои фирми/физически лица и каква е стойността на всеки договор поотделно?

Може да поискате, отново по реда на ЗДОИ, информация от **НЗОК** за това колко средства за изплатени на лечебното заведение във Вашата община по посочените по-горе въпроси, като такава информация може да поискате и от Министерство на здравеопазването. Поискайте информация **от НАП, Агенцията за държавна финансова инспекция и Изпълнителна агенция „Медицински надзор", Министерство на здравеопазването, Инспекторатът към НЗОК** дали са извършвани проверки в болницата или лечебното заведение във Вашата община за това как са разходвани средствата, използвани за справяне с COVID-19, какъв е резултатът от проверката и дали са открити нарушения.

Публична информация за осъществените мерки можем да открием в: сайтовете на Министерство на здравеопазването, НЗОК, местните ДКЦ и болници с общинско финансиране, местните лицензирани лаборатории, РЗОК, РЗИ, Националния рамков договор за медицинските дейности за 2020-2022 г. и др.

Интересен момент от справянето с кризата представляват и извършените **дарения**, получени от Министерство на здравеопазването и от отделните лечебни заведения, така и общините. Можем да получим достъп до желаната информация относно извършените дарения и как те са били използвани отново по реда, определен от Закона за достъп до обществената информация, ако такава не е налична на интернет страницата на съответната институция.

КАК ДА ТЪРСИМ ИНФОРМАЦИЯ И КАК ДА Я ИЗПОЛЗВАМЕ?

Публични източници, съдържащи бази данни или списъци с информация

Част от **получателите на средства на местно ниво** са общините, РЗИ, центровете за спешна медицинска помощ, болниците на общинска издръжка, служителите на лечебни заведения и лаборатории, здравните медиатори, работещите на ГКПП и всички останали служители, работещи на първа линия. Не бива да пренебрегваме и тези субекти, които получават икономически помощи – основно фирми, чиято дейност се развива в сферата на туризма, транспорта, на недвижимите имоти, куриерските фирми, болниците, в това число и специализираните болници за рехабилитация; хора, нуждаещи се от социално подпомагане поради невъзможност да работят заради пандемията, лицата, които са работили на първа линия, за да се овладее кризата и др.

Дейностите, които можем да извършим **с цел да осъществим граждански мониторинг**, включват: наблюдение и анализ на пътя на финансовите потоци, наблюдение на доставките в реално време, проучване на лице или компания преди подписването на договор или финансово споразумение с него/нея, самонаблюдение, мониторинг от трети страни и др.

Важно е да следим и **обществено достъпната информация**, която ни се предоставя в **сайтовете на общините**, където винаги има осигурен достъп до **стари и действащи проекти за обществени поръчки,** които представляват интерес за нас и искаме да се уверим, че предвидените средства и условия на провеждане и изпълнение се ползват и провеждат именно за обществения интерес и в уредените по договор срокове. Тази информация обикновено може да бъде намерена в частта „Профил на купувача“.

Понякога е подходящо да **създаваме собствени бази данни/списъци с информация по определени показатели:** например, **секторът на фирмата**, която е получила помощ; **откъде** е получила помощ (източникът); какъв е **размерът на помощта; периодът,** за който е получила помощ; нормативното основание и съответната мярка и/или програма. След като обобщим информацията за тези фирми на местно ниво, можем да **анализи-**

раме доколко ефективно и целесъобразно са се използвали средствата.

Информацията може да се извлича и обработва от **сайтовете на** болници с общинско финансиране, Министерство на здравеопазването, Министерство на икономиката, Министерство на финансите, Националния статистически институт, Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България; до **електронните регистри** на Агенцията по обществени поръчки, Търговски регистър и регистър на юридическите лица с нестопанска цел към Агенцията по вписванията и др.

Неформално можем да получим **подкрепа, консултация и информация от следните източници:** местните журналисти и техни публикации, неформални контакти със запознати лица, от здравни медиатори, местни бизнеси и социални медии, а не на последно място – от групи във Фейсбук, обвързани от общ интерес или свързани пряко с развитието на дадения град.

Институция	Контакт/Линк	Какво
Имотен регистър	https://portal.registryagency.bg/pr/Reports/ApplicationStatusCheck	
Търговски регистър	https://portal.registryagency.bg/CR/Reports/VerificationPersonOrg	
Институция	**Контакт/линк**	**Тип информация**
Агенция по обществени поръчки	https://app.eop.bg/today	Информация относно обществени поръчки
ИСУН	http://2020.eufunds.bg	
ОПИК	https://opic.bg/procedure/bg16rfop002-2073-pod-krepa-na-mikro-i-malki-pred-priyatiya-za-preodolyavane-na-ikonomicheskite-posledstviya-ot-pandemiya-ta-covid-19	Списъци на одобрени и отхвърлени кандидати за финансова помощ във връзка с COVID-19

Институция	Контакт/линк	Тип информация
Министерство на здравеопазването	https://www.mh.government.bg/bg/administrativni-uslugi/dostap-do-obshtestvena-informatsiya/	Информация относно здравните мерки и извършените дарения
Изпълнителна агенция „Медицински надзор“	https://iamn.bg	
Българска търговско промишлена палата	https://www.bcci.bg/council-rcci-map-bg.html	Регионални контакти
Местни Регионални здравни инспекции	https://www.mh.government.bg/bg/ministerstvo/vtoroste-penni-razporediteli/regionalni-zdravni-inspektsii/	Контакти и уебсайтове на регионалните здравни инспекции
Българската банка за развитие	https://bbr.bg/bg/	Списък на финансираните фирми по предоставените възможности за икономическа помощ
Национален статистически институт	https://www.nsi.bg	Официални данни, свързани с пандемията
Агенция по заетостта	https://www.az.government.bg	Информация относно различните социални мерки
Министерство на труда и социалната политика	https://www.mlsp.government.bg	Информация относно различните социални мерки

Информация, получена по реда на Закона за достъп до обществена информация[3]

В **чл. 1 от Закона** се изяснява неговия **предмет** - урежда обществените отношения, свързани с правото на достъп до обществена информация, както и с повторното използване на информация от обществения сектор. По правило този достъп е **задължително да бъде осигурен на всяко лице, което изпълнява следните критерии:**

- българите, чужденците или лицата без гражданство, български или чуждестранни юридически лица.[4]

Важно е да запомним, че **всеки има право на достъп до информация, независимо от носителя, на който тя се съхранява.**

Изключение правят няколко вида информация - класифицирана информация или друга защитена тайна в случаите, предвидени със закон (**чл. 7, ал. 1**).

Длъжни да ни предоставят информация са:

Всички държавни органи и органи на общинско самоуправление, публичноправните субекти, както и всички лица, получаващи финансиране от държавния бюджет. Средствата за масова информация са задължени да предоставят само определени категории информация. **Като примери за такива органи и субекти,** може да се ползват изброените източници за достъп до списъци с публична информация.

Как да получим достъп до информация?

И при устно, и при писмено искане на информация трябва да се обърнете към определен служител. Законът не е определил ясно кой да е този служител, така че трябва да проверите във всяка институция, където искате информация, кой е той. В повечето случаи можете да си зададете въпроса или подадете заявлението в един от следните отдели:

- **Приемна за граждани**
- **Пресцентър и връзки с обществеността**
- **Деловодство**
- **Специално звено за приемане на молби за достъп до информация**

Но внимавайте за следните обстоятелства: Понякога е възможно изобщо ви откажат да ви регистрират заявлението, т.е. да не

[3]Тази част е разработена на база на Наръчника „Как да получим достъп до информация" на Програма „Достъп до информация" от 2004 г., който е достъпен онлайн тук: http://www.samuil.bg/images/dostap-informatsia/aip_hbook_04.pdf , както и тук:

[4]http://www.aip-bg.org/howto/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D1%8A%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA/

ви дадат входящ номер. В такъв случай го изпратете в писмо с обратна разписка на адреса на органа, до когото го отправяте.

Как да поискаме достъп до информация:

Искането за достъп до информация може да бъде **устно запитване** или **писмено заявление.** Нищо не пречи да използвате и двата начина, или само единия.

Но отново трябва да внимаваме при избора на начин, тъй като само чрез писмено заявление можем да докажем, че сме поискали информация.

Устно искане на информация

Първо, разберете кой служител в институцията е отговорен за предоставянето на информация. Обърнете се към него с въпроса, който ви интересува, и поискайте да ви дадат достъп, в която желаете от формите на достъп: устна справка; преглед и прочит на търсената от вас информация; копия на хартиен или технически носител.

ВНИМАНИЕ! Служителят е длъжен да ви предостави информацията **веднага.** Ако той/ тя се забави, препрати ви при друг, започне да изисква от вас допълнителни документи, не ви обслужи по други причини или информацията е недостатъчна, **поискайте я в писмен вид.**

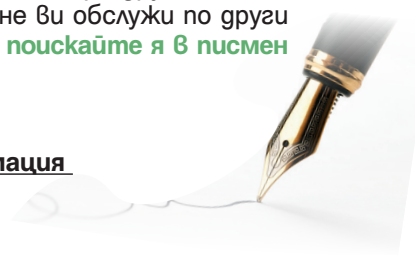

Писмено искане на информация

То трябва да съдържа:

1. Задължително: Трите ви имена. За юридически лица - наименование и седалище.

2. Задължително: Каква информация искате да получите. Можете:

- описателно да посочите какво ви интересува (Напр. “Искам да получа достъп до всичката налична информация по ….. въпрос.”);
- да посочите и точно документите, от които се интересувате, ако знаете техния номер, дата на издаване и характер;
- да опишете документите и само по това, което знаете за тях – напр. адресата на една заповед. Не е нужно да знаете каквито и да било подробности за документа, който искате. Достатъчно е да знаете толкова, че документът да се идентифицира недвусмислено.

3. Трябва да посочите как предпочитате да ви се предостави информацията, т.е. да опишете дали искате:

- устна справка;
- преглед на информацията;
- копие от документ.

4. Задължително: адрес за кореспонденция

Заявлението може да бъде в свободен текст (написано на ръка или на техническо устройство).

ВНИМАНИЕ! Ако пропуснете да посочите имената си, исканата информация и адрес за кореспонденция, **писменото ви заявление се оставя без разглеждане.** Не е задължително да описвате как точно желаете да ви се предостави информацията. **Подаденото от вас заявление трябва да бъде задължително регистрирано в съответното деловодство и да бъде вписано с входящ номер.** Не забравяйте да вземете входящия номер!

На какви основания може да се откаже информация?

Законът изброява точно основанията да се откаже информация. Тези основания за отказ са:

- държавна тайна;
- служебна тайна;
- когато информацията засяга граждани или юридически лица и те не са съгласни тя да бъде предоставена;
- когато сте поискали същата информация преди по-малко от 6 месеца и тя Ви е била предоставена;
- когато информацията е свързана с оперативната подготовка на актовете на органите и няма самостоятелно значение - мнения, препоръки, становища, консултации, и когато съдържа мнения и позиции във връзка с настоящи или предстоящи преговори.

Единствено в последния случай съответният орган е **свободен да прецени дали да предостави исканата информация или не.** Във **всички** останали случаи органът е длъжен стриктно да изпълнява закона и няма възможност за преценка.

Държавните органи и органите на местно самоуправление са длъжни да посочат основанието за отказ в писменото решение за отказ да се предостави достъп до информация.

ВНИМАНИЕ! Съветваме ви, ако получите решение за отказ, **винаги да проверявате дали наистина е** цитиран правилно законът, съществува ли закон, който дава право да се откаже достъп. Когато сте поискали достъп до повече документи или други записи, проверете внимателно дали не ви отказват достъп до всички, след като, да речем, само един от тях представлява тайна.

Във всички тези случаи вие имате основание да се обърнете към съда или да подадете наново заявление за достъп до информация, в което да уточните, че исканата информация не може да ви бъде отказана с мотивите от предходното решение.

Как да обжалваме в съда?

Когато сте получили решение за отказ на достъп до информация, тогава следва да изпратите жалба в съда **в срок до 2 седмици от датата на получаване на решението.** Адресирайте жалбата **до окръжния съд** (на областта, в която живеете), или Софийски градски съд (ако живеете в София – град). Ако отказът е на Министерския съвет, министър или друга институция, пряко подчинена на Министерския съвет, адресирайте жалбата **до Върховния административен съд.**

ВНИМАНИЕ! Жалбата се адресира до съда и се изпраща чрез органа, който ви е отказал информацията. Регистрирайте я в деловодството на органа или я изпратете по пощата с обратна разписка, на която обозначете, че подавате жалба срещу решение № ..... от ..... (дата) на съответния орган.

КАКВО МОГА ДА НАПРАВЯ ПРИ СЪМНЕНИЕ ЗА НЕРЕДНОСТ?

При установяване на несъответствия и/или нередности в анализираната от нас информация за разходваните средства от местната власт за справяне с пандемията от COVID-19 следва да се обърнем към компетентните органи за разследване на корупционните практики. Можем да подадем сигнал към институциите на местно ниво, включително общината и Регионалната здравна инспекция при съмнение за корупция. Има и стъпки, които да предприемем, за да се уверим, че сигналът ни няма да бъде подминат.

Сигнал за корупция в общината

На сайтовете на общините има секция за подаване на граждански сигнали (например: https://www.starazagora.bg/bg/zayavlenie-za-podavane-na-signal-za-koruptsiya). Някои общини съдържат и възможност за подаване на граждански сигнали и друг вид сигнали.

Важно е да се отбележи, че има специфични изисквания за съдържанието на сигнала:

Съгласно чл. 48 от Закона за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобитото имущество всеки сигнал следва да съдържа:

- трите имена, единен граждански номер, адрес, телефон, факс и електронен адрес на подателя, ако има такъв;
- имената на лицето, срещу което се подава сигналът, и заеманата от него висша публична длъжност;
- конкретни данни за твърдяното нарушение, в т. ч. място и период на извършване на нарушението, описание на деянието и други обстоятелства, при които е било извършено;
- позоваване на документи или други източници, които съдържат информация, подкрепяща изложеното в сигнала, в т. ч. посочване на данни за лица, които биха могли да потвърдят съобщените данни или да предоставят допълнителна информация;
- дата на подаване на сигнала;
- подпис на подателя.

Стремете се да предоставите възможно най-много информация в сигнала. Това ще обуслови и ефективно разследване на злоупотребите. Имайте предвид, че не всички общини подържат публични регистри на всички получени и разходвани средства за справяне с COVID-19, в това число и дарения̂та. Това означава, че подробният сигнал може да възбуди последващо разследване, което да извади „на светло“ и други проблеми.

Сигнал за корупция в Регионална здравна инспекция

Регионалните здравни инспекции (РЗИ) осъществяват държавната здравна политика на територията на областите в страната. Една от техните стратегически цели е засилване и повишаване ефективността на държавния здравен контрол. В този смисъл, Регионалните здравни инспекции също предоставят възможност за подаване на сигнали за корупция на сайтовете си. В допълнение, сайтовете на общинските болници обикновено препращат към РЗИ за подаване на сигнали за корупция. Всяко РЗИ има разписани вътрешни правила и процедури за борба с корупцията. Също така, РЗИ предоставят годишни отчети за подадените сигнали и свършената работа по тях. Така може да се счита, че най-ефективният и широко разпространен метод за подаване на сигнал за корупция в здравната система на местно ниво е именно чрез сайтовете на РЗИ. Съдържанието на сигнала е същото като това на сигналите за общините. Примерна платформа за подаване на сигнали може да намерите тук: https://rzi-sfo.bg/антикорупция/изпрати-сигнал/.

Важно е да се отбележи, че РЗИ не предприема действия по анонимни сигнали, както и по сигнали, отнасящи се до нарушения, извършени преди повече от 2 години. Това означава, че са необходими своевременни действия.

Изпълнителна агенция „Медицински надзор“

Тази държавна институция към Министерството на здравеопазването следи за:

- проверки за спазването на утвърдените с наредба на министъра на здравеопазването стандарти за финансова дейност от държавните и общинските лечебни заведения за болнична помощ и комплексните онкологични центрове;
- проверки за начина, по който лечебните заведения разходват средства, предоставени им от държавния бюджет по реда на чл. 82 от Закона за здравето и субсидии по реда на чл. 106а, ал. 6 от Закона за лечебните заведения;

На сайта на дирекцията могат да се подават сигнали за корупция, както и други граждански сигнали: https://iamn.bg/сигнали-и-жалби/. Трябва да се отбележи, че сигналите до тази агенция касаят управление на разходи по държавния бюджет. Въпреки това, агенцията следва да ангажира компетентните местни органи при съмнения за нередности.

Сигнал в прокуратурата[5]

Прокуратурата е държавен орган, част от съдебната власт, който ръководи процеса по разследването на престъпления, привлича към наказателна отговорност лица, за които има основателна информация да се смята, че са извършили престъпление и поддържа обвинението по време на процеса в съда.

Подаването на сигнал в прокуратурата става лично, писмено или устно, както и по пощата.

Сигнал може да бъде подаден и през сайта на прокуратурата на: https://prb.bg/bg/signals

Съдържание на сигнала

В съобщението до прокуратурата трябва възможно най-подробно да опишем:

- Какво сме видели и възприели като престъпление;
- Дата и мястото, на което е извършено престъплението;
- При възможност да направим пълно описание на лицата, извършили престъплението;
- При възможност да дадем имената им, както и адресите, на които те могат да бъдат намерени;
- Съобщението трябва да съдържа нашите три имена, ЕГН, постоянен адрес, адрес за призоваване и евентуално телефон за контакт;
- Нашият подпис;
- Ако знаем, трябва да посочим и имената и адресите на възможните свидетели;

При подаването на съобщение в прокуратурата длъжностното лице, което приема нашите документи е длъжно да ни издаде **входящ номер**, с който по-късно лесно можем да правим справки;

Важно е да се знае, че не могат да се използват анонимни сигнали за започване на разследване.

[5] БИПИ. 8 стъпки към активно гражданство. глава Защита – Прокуратура. София 2014 г.

КАКВО МОГА ДА НАПРАВЯ, КОГАТО НЕ СЕ ОБРЪЩА ВНИМАНИЕ НА СИГНАЛА?

Ако сметнем, че **прокурорът или съдията** не е изпълнил съвестно своите задължения или имаме информация за корупция може да:

• Подадем сигнал в деловодството на по-горната прокуратура. Във всяка прокуратура има пощенска кутия, в която можем да подаваме и писмени сигнали срещу корупция.

• Подадем сигнал в инспекторатите на Прокуратурата, на Министерството на правосъдието и/или на Висшия съдебен съвет;

• По електронен път можем да подадем сигнал до:

- Върховната касационна прокуратура: на електронен адрес prb@prb.bg
- Висшия съдебен съвет: http://www.vss.justice.bg/page/contact/11
- Инспектората към Висшия съдебен съвет: https://www.inspectoratvss.bg/bg/page/10

Мога да изпратя моя сигнал и до Националния съвет по антикорупционни политики към Министерски съвет на Република България на адрес:

https://anticorruption.government.bg/content.aspx?p=12

Омбудсман[6]

Омбудсманът е застъпник за правата на хората и пазител на обществения интерес. Той е висш и независим конституционен орган, който се избира от Народното събрание за срок от пет години. Можем да се обърнем към омбудсмана, когато считаме, че на сигнала ни не е обърнато необходимото внимание.

За какво да се обърнем

Омбудсманът се застъпва с предвидените в Закона за омбудсмана средства, когато с действие или бездействие се засягат или нарушават правата и свободите на гражданите от държавните и общинските органи и техните администрации, както и от лицата, на които е възложено да предоставят обществени услуги.

[6]БИПИ. 8 стъпки към активно гражданство. глава Защита – Омбудсман. София 2014 г.

Как да се обърнем към омбудсмана

Жалбите и сигналите до омбудсмана са в напълно свободна форма, стига разбираемо да са изложени оплакванията и да са посочени правата, които са нарушени.

Гражданите могат да се обръщат към омбудсмана по следните начини:

- Лично, в неговата приемна в гр. София, ул. "Георг Вашингтон" № 22;
- По пощата на адрес: София 1000, ул. "Георг Вашингтон" № 22;
- По телефона на номер: 02/8106 955 или 02/9809 510;
- По факса на номер: 02/8106 963;
- По електронната поща на адрес: priemna@ombudsman.bg
- Чрез интернет страницата на омбудсмана на www.ombudsman.bg/form

Разглеждането на жалби на граждани е освободено от такси.

Сигнал чрез медиите

Институциите не разглеждат анонимни сигнали, но това не бива да ни спира да бъдем активни. Институциите могат да се сезират и по неподписани, анонимни публикации в медиите. Този двоен стандарт в българското законодателство може да се използва за активна работа с медии, журналисти и местни влогъри за разследване на потенциални злоупотреби със средствата за борба с COVID-19 на местно ниво.

ЗАЩИТЕН ЛИ СЪМ ПРИ ПОДАВАНЕ НА СИГНАЛ?

Подаването на сигнал е мое, както и на всеки български гражданин, конституционно право, уредено в чл. 45 от КРБ. Поради това **законодателството на Република България урежда редица форми на защита за всички лица, които подават сигнал.**

Общият принцип, установен в чл. 108, ал 2 на Административнопроцесуалния кодекс гласи: **„никой не може да бъде преследван само заради подаването на предложение или сигнал."**

Друг общ принцип за защита на лицата, които подават сигнали е установен от разпоредбите на Кодекса на труда. Той позволява на работодателите да прекратяват договорите на своите служители само при наличието на изрично изброени причини. Сред тях обаче не влиза правото на работодателя да уволни работник или служител, само защото е подал сигнал било срещу него, било срещу трето лице. **Поради това всяко уволнение заради подаден от работника сигнал се счита за незаконно** и уволненият работник може да иска да бъде възстановен на работа от съда. Нещо повече – работникът има право на обезщетение от работодателя в размер на пропуснатото, заради незаконното уволнение, брутно възнаграждение.

Съгласно българското законодателство за да бъде разгледан който и да е сигнал, той трябва да не е анонимен. **Това не винаги означава обаче, че след като съм подписал сигнала, това ще стане известно на този срещу когото е той. При подаването на сигнал пред конкретни специализирани органи, те са длъжни да опазят в тайна моята самоличност.**

Тези органи са:

- Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобито имущество (КПКОНПИ);
- Омбудсмана на Република България;
- Сметната палата (СП);
- Комисията за защита на конкуренцията (КЗК);
- Държавна агенция за национална сигурност (ДАНС) – дирекция „Финансово разузнаване"

По силата на специализираните закони и вътрешните правила, по които работят тези органи, **техните служители са длъжни да запазят самоличността на лицето, което е подало сигнал за нередности до тях.** В случай, че служебните лица не опазят в поверителност моята самоличност като лице, подало сигнал, те са заплашени от различни по размер глоби. Нещо повече, **ако те умишлено разкрият моята самоличност пред трети лица или изнесат данни от сигнала, който съм подал, това може да се окаже престъпление и те да подлежат на наказателно преследване, което да доведе до много тежки последствия за тях.**

Сред изброените органи, **КПКОНПИ** има най-широки по обем правомощия за борба са корупцията, и то тази, която е свързана с лица на високи публични длъжности. По тази причина и в **Законът за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобито имущество** цялата **Глава 7** е посветена на защитата на лицата, които подават сигнал за корупция или нередности. **Освен да запазят в поверителността моята самоличност, служителите на КПКОНПИ са задължени още да:**

- Да не разгласяват фактите и данните, които са им станали известни във връзка с разглеждания сигнал;
- Да опазват поверените им писмени документи от нерегламентиран достъп до трети лица;

В случай, че се чувствам застрашен от това, че съм подал сигнал – служителят на КПКОНПИ, който отговаря за моя сигнал може да ми предложи **извънредни мерки за опазване на моята самоличност.** Те могат да включват:

- Действия, които да предотвратят психически или физически тормоз срещу мен и(или) срещу моите близки;
- Съдействие и защита за мен от органите на МВР.

ПРИМЕРНИ СИГНАЛИ

Сигнал за корупция, нарушение на служебните задължения или професионалната етика

Рег. № ……

Дата: …….. ДО

КОМИСИЯ „ПРОФЕСИОНАЛНА ЕТИКА“ СЪДИЙСКА КОЛЕГИЯ/ПРОКУРОРСКА КОЛЕГИЯ /избирате едно от двете в зависимост от това дали подавате сигнал срещу съдия или срещу прокурор или следовател/

или

ОТДЕЛ „ИНСПЕКТОРАТ” КЪМ ВЪРХОВНАТА КАСАЦИОННА ПРОКУРАТУРА

или

ОКРЪЖНА ПРОКУРАТУРА
ГР.....

/посочва се в зависимост до коя институция е насочен сигнала/

С И Г Н А Л

от …….....
/име, презиме и фамилия на подателя/ ЕГН …….
точен адрес: ……...……
телефон за връзка /GSM ……..……

срещу ……...…….....……..
/име, фамилия и длъжност на лицето, срещу което е насочен сигнала/

Вид на допуснатото нарушение - на служебните задължения, на професионалната етика, други
……
……
……
……

Фактическо описание на нарушението /изрично се посочва № дело или преписка във връзка с която се подава сигнала, както и конкретните действия на магистрата, съставляващи нарушение/

……
……
……
……
……

Искане:

……
……
……
……
……....

Приложения:

……
……
……
……
……

…….. ПОДПИС:
/дата/

Издание на Български институт за правни инициативи

София
Ул. „Г. С. Раковски“ № 132а
02/980 80 84
www.bili-bg.org

CORONAVIRUS